

Història d'un almogàver

Toni Lloret Grau

Bullent Edicions

I

Quan anava carretera amunt, ja m'ho semblava que passaria alguna cosa. No sabia si seria una cosa bona o dolenta, tot i que, ben mirat, de dolenta no ho podia pas ser: què podia tenir de dolent anar a visitar un castell? I al capdavall, només era una simple sensació, segurament causada per la paciència que vaig haver de tenir, abans no va arribar el *placet* dels amos de la fortalesa.

Als senyors de Tous, no els agrada gaire que la gent, així en general, els visiti i jo ho entenc molt bé. Essent un dels pocs castells dels voltants que s'aguanta dret, encara que sigui una mica raquític, si n'obrissin les portes, no hi hauria manera d'estar tranquils, mentre que, en un castell, si alguna cosa hi ha d'haver, és tranquil·litat. Els castells, igual que els monestirs antics, són com una mena de cellers de la història, llocs on hi envelleixen moltes vides passades que requereixen de condicions adients per no ser malbaratades. Seria un crim que algú convertís una antiga fortalesa en una discoteca, per exemple. Els castells són, i han de ser, com temples sagrats de la història. I els temples no s'han de

profanar.

Però jo, que ja feia mesos que visitava castells per la Catalunya central i que també en feia molts que desitjava veure per dintre aquest en particular, estava amarat d'una mena d'autosuggestió emotivohistòrica, que arribava al seu punt màxim aquell dia en què el desig s'acomplia. Com sempre, les coses més desitjades solen ser les més difícils d'aconseguir i, quan ja s'acosten, s'acostumen a sobrevalorar. A mi em passava i encara em passa sovint això, cosa que provoca que, moltes vegades, abans d'anar a veure una fortalesa, ja me n'he imaginat cent vegades la mena d'històries que hi podien haver succeït.

Des de petit que n'estava de captivat pels castells. Segurament deu ser d'ençà dels vuit o nou anys que, un dia que jo estava malalt, el meu pare es va assegurar a la meva habitació i va muntar un d'aquells jocs, precursors dels actuals trencaclosques de plàstic, que jo tenia de peces de fusta i que mai no havia aconseguit de muntar sencer. Ell va tenir aquell dia, per primera i única vegada, la paciència de construir un castell que, recordat amb els ulls de febre i la distància dels anys, encara ara el tinc a la ment com una construcció meravellosa. Tenia unes torres punxegudes i vermelles que, amb la tridimensionalitat que li donaven les peces de fusta i el color del conjunt, prenia un aspecte d'allò més majestuós, com el de les construccions mig castell, mig palau, que tan bé saben conservar i exhibir els francesos.

Res a veure però amb el castell de Tous, del qual també tenia notícies des de petit, quan la mare me

n'explicava la llegenda. La llegenda de la Senyora de Tous que es va arruïnar volent menjar cada dia viandes cada vegada més refinades fins que, quan ja no li quedava res, va descobrir que menjar pa i nous era el que més li agradava i que, si ho hagués sabut abans, no hauria hagut de deixar de ser la Senyora de Tous perquè no s'hagués hagut de malbaratar tots els seus béns en inútils luxes culinàries. O aquella altra que parla de la cérvola blanca que es passejava pels voltants i que ningú mai no va poder caçar, però sí que un dia van ferir gràcies a la intervenció del diable. Naturalment, amb unes històries com aquestes, jo no deixava de bafar la boca i, sense adonar-me'n, les maleïdes sopes ja s'havien acabat.

Potser tot plegat hi tenia relació o potser no, però el cert és que cap altra visita a un castell no m'havia regirat tant el cervell com ara que finalment anava a Tous.

Fet i fet, tot va anar més o menys com s'esperava. Una família molt amable ens va rebre a mi i als meus acompanyants, de forma ben cordial. Vaig pensar que el tracte dispensat era per quedar bé amb la senyora que va fer de pont per aconseguir la visita, també de família distingida, però ara, amb el pas de les setmanes i els dies, estic convençut que no només va ser per això. Rebre visites al castell era quelcom tan excepcional que, quan algú aconseguia, com aquella vegada, trencar la línia imaginària que separa les ganes de no ser molestat amb les ànsies de ser admirats com a propietaris privilegiats d'un bocí d'història, es revifaven una mena de lògiques ganes de feudalitzar les mirades curioses que han volgut i pogut assetjar i conquerir

temporalment la fortalesa.

El de Tous és un castell no gaire gran, de llarga història que li ve des que feia de fita fronterera entre catalans i sarraïns, però enxiquit i alterat ara per les modificacions que les moltes mans dels molts propietaris que s'han succeït, li han fet. Això sense comptar les destruccions, reconstruccions i furts que deu haver hagut de suportar durant els seus quasi mil anys.

Va servir, com deia, de fortalesa fronterera, guardadora per als pocs repobladors de l'època, de l'incòmode veïnatge amb les partides sarraïnes. I tant o més que els altres castells coetanis d'aquest, com el de Roquetes, el del Saió, el de Montbui i altres, va anar servint de moneda de canvi, habitants propers inclosos, entre senyors d'aquí i senyors d'allà, bisbats i ordes religiosos, fins que, no sé ben bé com, va anar a parar a les mans dels qui ara n'obren les portes, fent-me notar que ho feien, però, amb una certa reserva, com si es tractés d'un acte una mica impúdic.

La passejada per les estances principals ja va deixar ben clar l'aglomerat de reformes que s'hi han anat fent, de manera que arribar a distingir entre el que podia ser original i els successius afegitons, i que era un dels propòsits que jo m'havia fet, es va evidenciar ràpidament impossible amb el temps de què disposava. No hi havia manera de saber quanta gent l'habitava; si hi havia hagut esclaus o com era composada la companyia d'homes, armes i servents. Sí que era fàcil de creure, en canvi, que en aquest castell no hi hagués castellà perquè, de les poques dades històriques recollides, se'n dedueix que sempre hi havia hagut un senyor de Tous.

Essent-hi ell, doncs, present, no hi calia ningú que el regentés.

Per tant, no em va quedar cap altre remei que centrar-me en l'observació dels detalls. Feina aquesta fàcil de fer, precisament perquè de detalls dignes de ser vistos, com a mínim en una visita mig cortesia, mig compromís, no n'hi havia massa.

Des del petit pati central on vam ser rebuts, vàrem recórrer primer algunes estances de la planta baixa. Al pis de dalt hi ha la sala gran del castell i un parell d'alcoves, una de les quals encara té un petit annex amb terrassa coberta i cagadora pròpia, signe clar, vaig pensar, que algun dels antics propietaris volia viure amb la màxima comoditat i categoria que els temps li permetien.

Tot plegat força intranscendent, llevat potser d'un petit estudi que més aviat tenia aire d'haver fet les funcions anteriors de capella o oratori, on encara es guarden una dotzena de llibres no gaire antics, però força entretinguts i curiosos.

Després d'haver recorregut el pas de guàrdia, vam tornar al petit pati central que també dóna accés al que abans eren les quadres dels animals i les cuines, i que ara s'han convertit en celler i magatzem d'uns majestàtics monuments religiosos, portats de vés a saber on i tan forçadament barrocs i poc escaients al lloc que fereixen els ulls.

Allà s'acabava la visita, amb un petit i agradable refrigeri. Ja fosquejava i era evident que el compromís s'havia acomplert amb escreix. Per tant, les converses ja anaven prenent un tomb de comiat i d'agraïda for-

malitat, preludi de l'adéu definitiu que sempre costa una mica d'arribar perquè, en aquests casos, no es pot marxar ni massa ràpid, ni massa a poc a poc.

En aquella darrera part, però, en aquell celler, jo m'hi vaig voler tornar a ficar i entretenir-m'hi una mica més. Es tractava, precisament, de la part més antiga del castell i, alhora, també de la que havia quedat més intacta en l'estructura.

Just darrera la porta d'accés, hi vaig veure unes escales mal fetes o, més ben dit, ben fetes però esgavellades pel temps, la humitat i el poc ús. I tot i que em van desaconsellar de baixar-hi, perquè no hi havia llum, perquè no hi havia res i perquè els graons eren perillosos, vaig agafar un parell d'espelmes i hi vaig baixar, acompanyat de la Rut, la meva filla, que és tan o més curiosa que jo.

Efectivament, amb la inestable llum de les espelmes, amb prou feines si es podia veure una petita sala rectangular de parets nues de pedra salicant, amb un sostre acabat amb volta catalana magnífica i, a cada un dels extrems, munts de runes seculares. Era un lloc alhora tètric i inquietant, però malgrat això i l'aparent buidor, quelcom m'impulsava a quedar-m'hi una estona més, per a respirar-hi, si més no, l'aire dels anys i el tuf d'humitat secular que havien atresorat les pedres antigues d'aquells murs meravellosos.

En aquesta sala, s'hi arribava únicament per les escales que ja he esmentat que donaven, més o menys, a la meitat d'un dels laterals. No s'hi veia, doncs, cap altre accés, ni element de ventilació, tret d'una mena de passadís mig enrunat que feia l'efecte com si, entre les

runes d'un dels extrems, s'hi hagués volgut excavar un altre pas cap a una altra estança, tot i que, també ho vaig pensar, podia ser simplement el resultat d'un petit esfondrament de la sala subterrània, fruit dels anys i el deteriorament.

Malgrat que érem a l'estiu, allà baix més aviat feia fresca i la humitat se'ns començava a posar pell endins. Però no per això vaig deixar d'arribar-me fins en aquell punt on semblava que la fortalesa naixia i moria.

Eren pocs metres de passadís i els vaig fer mig acotat, mig de genolls i amb una certa por que, amb l'escalfor del meu cos i les espelmes, no fes canviar una mica la temperatura de les parets i m'haguessin de venir a desenterrar.

Després d'haver fet unes quantes passes, ja es veia ben bé el final. Un munt de rocs i terra em deien que la meva curiositat havia estat absurda i que allà tot el que podia trobar era un bon refredat.

Era ben conscient que els de dalt ens esperaven i que, coneixent-los, les converses de compliment ja es devien anar esgotant. I malgrat això, vaig insistir en la meva petita excavació arqueològica.

De les dues espelmes que m'ocupaven les dues mans, en vaig apagar una i me la vaig posar a la butxaca. Amb la mà lliure, em vaig posar a apartar uns quants dels rocs que em barraven el pas, fins que, contràriament al que jo íntimament pensava, que era la possibilitat de trobar un passadís secret que fos la continuació del lloc on jo era, em vaig adonar que les pedres no s'acabarien mai.

El que em va fer estrany, va ser que tots els rocs

tenien un color grisós i un tacte farinós, fruit del lent esmicolament que patien, però n'hi havia un que semblava diferent.

Es notava una mena de pedra punxeguda clavada a terra, molt més fosca que la resta. Aquell seria el darrer intent de trobar alguna emoció enterrada, me n'havia d'anar.

A mesura que, amb la mà, apartava la terra del voltant, m'adonava que, de fet, allò no era una pedra i, per tant, com més esgarrapava, més ànsia tenia per fer-ho. En aquell moment no m'haurien arrancat d'allà, ni a fum de sabatots. Tant em feia que els de dalt es neguitegessin, que la Rut es neguitegés d'un tros lluny, allò era una troballa, no sabia de què, però ho era, o jo volia que ho fos.

La pedra fosca va acabar sent una capsa de fusta ennegrida i mig podrida que no em va costar gens d'obrir, perquè només de provar-ho, la tapa ja se'm va desfer a les mans.

Ara penso que si hagués anat més en compte i no m'hagués deixat endur per l'excitació, hauria hagut de prendre-la amb molta cura, sense obrir-la, i donar-la als seus propietaris, encara que de segur que aquests no sabien que hi era. Aquella petita caixa feia molts més anys que era allà sota que no pas els pocs anys que feia que els actuals propietaris ho eren.

I com en les pel·lícules, a la capsa hi havia un tresor, tot i que jo, en aquell moment, encara no sabia de quina mena era.

Després de fer-hi un parell de bufades, per apartar la pols de l'interior, vaig posar-hi la mà i en vaig treure

de primer una mena de llibre de pergamí i després un immens anell que, a la llum de l'espelma i havent-lo fregat una mica amb les mans, ben aviat va treure una bona lluentor daurada.

No vaig mirar-ne cap detall, ni dels pergamins, ni de l'anell. Estava nerviós i espantat alhora. Tenia por que no em descobrissin i hagués de deixar a la gent del castell aquells dos objectes que, només pel fet d'haver-los trobat jo, estava disposat a defensar amb dents i ungles.

Em vaig assegurar, doncs, que dintre la capsa no hi quedava res més i, com que si me l'hagués volgut endur, me l'haurien vist i m'haurien fet moltes preguntes, ben a contracor la vaig haver de sacrificar i tornar-la a enterrar.

L'anell va ser fàcil d'amagar; per gros que era, posat a la butxaca quedava prou ben dissimulat. El llibre però, ja era una altra cosa. No és que fos gaire gran de mida, cosa ben estranya perquè per l'edat que semblava que tenia, els llibres no s'acostumaven a escriure en espais petits, però sí que era ben gruixut. L'únic que se'm va acudir, va ser aprofitar que a l'estiu i per vacances jo duia espadnyes de set penques. És un calçat per a alguns molt passat de moda, però que, per a mi, és més còmode i igual de fresc que unes sandàlies. Em vaig lligar, doncs, el llibre a la cama, amb les betes de les espadnyes que amb prou feines sí que arribaven a subjectar-lo, però ni vaig trobar cap altra forma de poder-lo treure del castell, ni tenia temps de pensar en més alternatives.

Bo i espolsant-me la terra que m'havia quedat a les

mans i als pantalons, vaig fer unes quantes respiracions perquè no se'm notés tant l'excitació abans de dir un parell d'excuses a la Rut, que ja feia mala cara, i vam sortir a l'exterior tot disculpant-me per haver-los entretingut.

És clar que em van preguntar què havia fet tanta es-tona allà baix, i fins i tot l'amo, en un to de broma, va preguntar-me si hi havia descobert algun tresor enter-rat. I com que jo no n'he sabut mai, de dissimular, vaig notar-me la vermellor a la cara, de manera que l'únic que em va venir al cap va ser dir que havia entropessat, m'havien caigut les espelmes i que, com que no les tro-bava, m'havia entretingut a buscar-les per poder tornar a sortir. Sort que la Rut em va seguir la veta.

Tot plegat ara em fa riure. Aquesta explicació era ben absurda, però aleshores va ser l'únic que vaig ser capaç de dir i que podia explicar una mica l'evident sufocació.

Amb quatre exclamacions dels altres, unes encaixa-des de mans i havent dit gràcies cent vegades, jo ja em vaig ficar al cotxe. Allà, fent veure que em lligava l'es-pardenya, vaig aprofitar per posar el llibre sota el seient i, d'aquesta manera, evitar que els meus acompanyants el veiessin.

Va anar de ben poc que no em cau a terra abans de poder-lo amagar, les betes ja s'havien affluit i, si ha-gués hagut de fer quatre passes més, m'hauria caigut. Hauria estat un tràngol ben difícil aquest, si m'hagues-sin descobert!

El que vaig descobrir un cop a casa, sobrepassava qualsevol de les expectatives o somnis que hagués po-

gut tenir de la troballa.

D'entrada, el manuscrit era molt més antic del que jo sospitava. I per la datació que en vaig fer, va resultar que el soterrament havia fet meravelles per a la conservació.

Es tractava d'un document, una mena de diari, datable al segle XIII, escrit per un tal Ramon Guillem de Tous, sens dubte cavaller del castell on jo havia trobat el manuscrit.

Va costar-me molt de llegir-lo, tant per causa dels efectes del temps i la humitat, com per la mateixa dificultat de la grafia. Un tipus de lletra ja complexa en texts de l'època, agreujada en aquest cas per una forma d'escriure d'un senyor que no devia estar gaire avesat a fer-ho, si és que va ser ell mateix i no algú altre, qui va agafar la ploma. En aquella època era força excepcional que un cavaller sabés llegir i escriure, i encara més que ho sabés fer bé. Potsar a la cort les coses anaven diferent, però des d'aquells territoris encara fronterers, el palau es veia molt lluny.

La tasca de transcripció em va costar mesos i mesos, i es va convertir, a mesura que avançava, en una feina obsessiva que no podia abandonar.

I ara que he acabat la feina més feixuga, i després de reflexionar-hi molt, he decidit reproduir íntegrament el que Ramon Guillem de Tous va escriure. Però no ho he volgut decidir jo tot sol, això. El doctor Flocel, prestigiós historiador, també m'hi ha empès d'una manera, ho he de dir, molt i molt insistent.

El doctor Flocel és un jove però reconegut historiador, llest i rigorós, alhora que és bon especialista en

història medieval catalana i autor d'alguns texts lloats pels entesos, com a molt dignes de tenir en compte. Però també és un home enrevessat, poc clar i, fins i tot, un xic malxinat.

Amb tot, aleshores em semblava que la seva era l'opinió que jo havia de tenir en compte. I també és d'ell el suggeriment de fer la transcripció literal, tret és clar, de les dates i els noms dels llocs, que he pres la decisió d'actualitzar. En el cas de les dates, adaptades al que correspondria al nostre calendari actual gregorià. Quant als noms geogràfics, simplement s'han adaptat a la cartografia actual, quan ha estat imprescindible per a poder-ne facilitar la ubicació.

El diari comença així, de manera directa, sense títols ni preàmbuls, tot i que sembla força evident que els primers paràgrafs i algunes anotacions intermèdies van ser-hi afegides per l'autor mateix quan el diari ja era escrit. Això provoca que sovint s'hagi d'anar adquant mentalment el temps del verb en què escriu, però he preferit deixar-ho així per no alterar-ne més el sentit.